

Олексій Бойко
(Київ)

ЕТНОФЕСТИВАЛИ І СУЧАСНА МОЛОДІЖНА МУЗИКА

У статті досліджується українська масова музика в контексті етнофестивалів – культурно-розважальних заходів, спрямованих на поширення й розвиток народних традицій у рамках масово-культурної парадигми. Визначаються пріоритети дослідження української масової музики як аудіального (звукового) мистецтва, серед яких першочергове завдання – визначення зв'язків її музичного мовлення та засобів виразності з українською народною музикою. Описується поява та розвиток руху етнофестивалів в Україні, специфіка та спрямованість їх творчої концепції, провідні виконавці та виконавські колективи (гурти), що беруть участь у таких акціях. Аналізуються та висвітлюються способи інтеграції елементів українського музичного фольклору в тканину композицій масової музики, їхня взаємодія і взаємовплив у системі масового музичного мистецтва.

Ключові слова: масова музика, популярна музика, рок-музика, етнофестивали, фольклор.

В статье исследуется украинская массовая музыка в контексте этнофестивалей – культурно-развлекательных мероприятий, направленных на распространение и развитие народных традиций в рамках массово-культурной парадигмы. Определяются приоритеты исследования украинской массовой музыки как аудиального (звукового) искусства, среди которых первоочередная задача – определение связей ее выразительных средств с украинской народной музыкой. Описывается появление и развитие движения этнофестивалей в Украине, специфика и направленность их творческой концепции, ведущие исполнители и исполнительские коллективы (группы), которые участвуют в таких акциях. Анализируются и освещаются способы интеграции элементов украинского музыкального фольклора в ткань композиций массовой музыки, их взаимодействие и взаимовлияние в системе массового музыкального искусства.

Ключевые слова: массовая музыка, популярная музыка, рок-музыка, этнофестивали, фольклор.

The paper investigates the Ukrainian mass music in the context of ethnofests – cultural events aimed at the dissemination and development of folk traditions within mass-cultural paradigm. There have been defined the priorities of researching the Ukrainian mass music as a sonic art, and among them is a primary task of determination of the relations between its musical language and means of expression and the Ukrainian folk music. Also there have been described the emergence and development of the Ukrainian ethnofest movement, its specifics and creative concept orientation, as well as the key performers and performing groups (bands) involved in such actions. We have a coverage and analysis of integration methods of the Ukrainian folk music elements in the texture of mass music compositions, their interaction and mutual influence in the mass music art system.

Keywords: mass music, pop music, rock music, ethnofests, folklore.

За розповсюдженістю та інтенсивністю впливу масова музика значно перевищує академічну й народну, які потребують чітко детермінованої культури сприймання, виконання певних умов і традицій. Суспільні якості масової музики є одним із найбільш розроблених аспектів проблемного блоку, пов'язаного з цією тематикою. Добре представлено в науковій думці такі проблеми, як наприклад, вплив масової музики на слухача (особливо на молодь) [1; 2; 3], функції масової музики в суспільстві [4], її культурологічні, економічні та соціологічні аспекти тощо. Значно менш досліджено музичний матеріал масової музики, хоча й тут є суттєві зрушення. З огляду на значущість масової музики в контексті інших типів культури та очевидну перевагу її над академічною в кількісному плані, не викликає сумніву необхідність дослідження масової музики в музикознавчому аспекті.

Серед пріоритетних завдань музично-теоретичних студій масової музики є, на нашу думку, виявлення музичних елементів, у яких найповніше розкривається специфічність української народної музичної культури, її національно-виражена художня самобутність. Це елементи музичної виразності, мовлення, мислення, виконавства, композиції, ефекти звукорежисури та інші чинники, в яких на фоні прогресивної західної стилістики відчувається яскраво виражений зв'язок із українським фольклором.

Слід відзначити, що тяжіння до національних музичних джерел і фольклору (особливо архаїчних його пластів не англійського або не афроамериканського походження) є поширеною тенденцією світової масової музики вже понад два десятиліття. Від кінця 1980-х – початку 1990-х років етнічні мотиви широко представлені в електронній, електронно-танцювальній (у тому числі т. зв. world music), рок-, поп-музиці, авангардному джазі та інших популярних музичних стилях. Як показує досвід, серед вітчизняних продуктів масово-музичної індустрії інтерес західного глядача викликають напрями, в яких сполучаються глибинна українська національна визначеність музики й виконання та найсучасніші музичні технології. Як приклад, наведемо тут гастролі переможців Всеукраїнського фестивалю сучасної пісні та популярної музики «Червона рута» в Канаді та Європі, перемогу Руслани на Євробаченні, контракти Каті Chilly або рок-гурту «Гайдамаки» та інших артистів із провідними світовими продюсерськими компаніями на запис і виконання композицій в оригінально-народному стилі.

У цьому контексті доречно розглянути один із провідних способів існування й виконання масової музики, а саме – фестивальний рух, точніше етнофестивалі. Саме в етнофестивальному русі, який бурхливо розвивається в Україні від 2000-х років, активно впроваджуються ідеї розбудови національної культури на ґрунті народної творчості.

Фестиваль (від лат. festivus – святковий) – масове святкування, що включає в себе показ досягнень у галузі музики, кіно, театру, народної матеріальної та духовної культури тощо. Особливістю вітчизняних етнофестивалів є проведення, окрім, власне, музичної шоу-програми, різноманітних розважально-просвітницьких заходів на підтримку народної культури – продаж виробів народного мистецтва, етнічної кухні, майстер-класи народних ремесел, танців або співу, виставки народно-ужиткового мистецтва тощо. Музика в контексті етнофестивалів добирається народна (у виконанні фольклорних, непрофесійних або дитячих колективів) чи масова, але з елементами народної. Останні включають напрями масової музики, до назв яких входять «етно-», «фолк-», – зокрема фолк-рок, етно-джаз та ін., або просто виконавці, у творчості яких відчутний зв'язок із фольклором. Найпопулярнішим способом проведення етнофестивалю в Україні та світі є формат open air (просто неба).

В Україні музично-фестивальний молодіжний рух розпочався з проведення першого фестивалю сучасної пісні й популярної музики «Червона рута» в м. Чернівцях у 1989 році. Цей фестиваль можна віднести до розряду «етно» в сучасному розумінні, хоча він ще тоді так не називався. Поміж супутніх заходів були виступи представників автентичного фольклору, містечко народних майстрів тощо. А його провідна ідея розвитку національної культури шляхом поєднання прогресивних західних і національних вітчизняних музичних засад залишається актуальною й сьогодні та слугує орієнтиром у формуванні естетичних концепцій сучасних українських етнофестивалів. На «Червоній руті-2011» уперше було запроваджено конкурс виконавців автентичного музичного фольклору з досить розлогим розгалуженням на категорії. Цей конкурс охоплював половину всього фестивалю.

Сучасні етнофестивалі в Україні, на сценах яких виконується масова (популярна) музика, це: «Країна мрій» (заснований лідером рок-гурту «В.В.» О. Скрипкою, щорічно відбувається в Києві з 2004 р.), «Шешори» (с. Шешори Івано-Франківської обл., з 2003 по 2006 роки, у 2007-му його було перенесено в с. Воробіївка Вінницької обл.), «Трипільське коло» (м. Ржищів Київської обл., з 2008 р.), «Підкамінь» (с-ще Підка-

мінь Львівської обл., з 2007 р.), «Етноеволюція» та ін. Серед інших музичних заходів open air в Україні, які до своєї програми включають масову музику етнічного або патріотичного спрямування, слід назвати фестивалі «Захід» (різні міста Львівської обл.), «Мазепа-Фест» (Полтава), «Тарас Бульба» (м. Дубно Рівненської обл.), «Рок-екзистенція» (Київ) та ін.

Виконавці-учасники цих фестивалів, які належать до категорії «масова музика», намагаються, залишаючись у межах відповідного жанру (наприклад рок- або поп-музики), звертатися до українського фольклору. Серед таких артистів на українській сцені виділяються гурти «Воплі Відоплясова» та його соліст Олег Скрипка, «Гайдамаки» (KOZAK SYSTEM), «Вій», «Мандри», «Перкалаба», «Карпатіяна», «The Carpatians», «Воанергес», «Оркестр Янки Козир», «Очеретяний кіт», «КораЛЛі», «Інкунабула», «Пан Пупец», «Пропала грамота», «ТаРута» (рок-музика), гурти та виконавці «Стелсі», «Ойра» та Андрій Кириченко, «Бадьян саунд систем» (електронна танцювальна та експериментальна музика), «Танок на майдані Конго», «Тартак», «Хорта» (гіп-гоп, репкор), співачки Катя Chilly (денсова музика), Іларія та багато ін.

Залучення фольклорних елементів до композицій зазначених гуртів відбувається на рівні ладу, гармонії, фактури, тембру, метроритмічних особливостей та інших музичних чинників. На композиційному рівні інтеграція фольклорного матеріалу у твір може відбуватись у вигляді неповного, варійованого або повного цитування (обробка народної пісні чи мелодії), застосування зазначених вище музичних елементів, а може виходити за рамки конкретних звукомузичних параметрів, здійснюючись у вигляді національного способу музичного мислення.

Серед ладових особливостей масової музики етнофестивалів України досить поширеними є ладові будови, притаманні західно-українському фольклорові – двічі-гармонічний мінор з пониженим VI щаблем, як у дорійському ладу. Таким прийомом користуються рок-гурти «Гайдамаки» (композиції альбомів «Гайдамаки», 2001 та «Богуслав», 2004, «В.В.» (композиція «Полонина») та ін.

Поширеним способом надання масовій музиці народного колориту є включення до інструментарію гурту або аранжування традиційних українських музичних інструментів: струнних (бандура, кобза, цитра, народна скрипка, колісна ліра); духових – сопілка-денцівка; ударних – цимбали; самозвучних (дримба) та ін. Використання народного інструментарію органічно застосовується на різноманітному жанровому підґрунті. Приміром, гурт «Хорта» у композиції «Небокрай» (альбом «Пісні острова волі», 2006 р.) сполучає тембр народної скрипки й сопілки з аранжуванням у стилі гіп-гоп та притаманними йому звуками скретчів та бітбоксінгом; гурт «Пан Пупец» (композиція «Свист гір», альбом «Пан Пупец», 2006 р.) застосовує зазначені інструменти на фоні традиційної гард-рокової та пост-панкової фактури (електрогітари дисторшн, потужні ударні у швидкому темпі), так само гурт «Гайдамаки» додає сопілку до своїх композицій у стилі ска, а гурт «КораЛЛі» – у стилі ф'южн і джаз-рок (композиція «Поза наших хатов», альбом «Є!», 2011 р.); у творах «Колядка» та «Ой літав орел» гурту «Воанергес» вступне соло сопілки-дводенцівки виконує функцію вступу до основного матеріалу, виконаного в стилях фанк і гард-рок; метал-гурт «Тінь сонця» використовує бандуру разом із сопілкою (композиція «Козаки», альбом «Полум'яна рута», 2006 р.); подібним чином відбувається синтез традиційного народного та актуального для масової музики інструментарію у творчості багатьох інших гуртів та виконавців.

Важливим фактором втілення особливостей народної музики в музиці українських етнофестивалів є звернення до метроритмічних особливостей фольклору. Розповсюдженим є використання віршового розміру коломийки (вже згадувана композиція «Свят-вечір» гурту «Гайдамаки», композиція «Сонце» з альбому «Є!», 2011 р., у якій текст складено за принципом коломийки – дворядкова строфа з чотирнадцятьма складами в кожній), композиція «Народна» гурту «Інкунабула» (альбом «Невидане», 2007 р. та ін.).

Дуже характерним засобом для підкреслення української національної своєрідності музики, що виконується, є застосування автентичного народного способу співу. Серед українських популярних артистів є справжні майстри автентичної народної манери співу – співачки Катя Chilly, Іларія, Росава, солістка гурту «Ойра» Галина Бреславець (викладачка автентичного вокалу в Харківській державній академії культури), вокалісти гурту «ТаРута», колишні учасники фольклорного ансамблю «Гуртоправці» Євген та Олена Романенко, солістка «Салома-гурту» Соломія Мельник (співала в дитячому фольклористичному гурті «Дай Боже»), солістки електронного гурту «Фактично самі» з першого складу Ніна Остяк та Віта Бирчак, соло-вокалістка гурту «Оркестр Янки Козир» Яна Козира та багато ін. Досить популярним є включення народної пісні в автентичному звучанні до тембрової палітри твору. Зазвичай таке включення передбачається на місці приспіву (практично всі копозиції альбому «Гуляйгород» гурту «Тартак», виконані ним у співпраці з фольклорним гуртом із Кіровограда «Гуляйгород») і можливе як у «живому» виконанні (під час аудіозапису), так і у вигляді семплу.

Безпосереднє цитування матеріалу народних пісень є найулюбленішим засобом виконавців, що виступають на музичних етнофестивалях. Окрім згаданого вже альбому гурту «Тартак», до аранжування українських народних пісень у певному стилі масової музики вдаються гурти «Воанергес» («Ой літав орел»), «ТаРута» («Журавка», «Купайло», «Синя хмара»), «КораЛЛі» («Поза наших хатов»), «Пропала грамота» («Чайка», «Кармалюк», «За сибіром сонце сходить», «Приймак», «Майстровая», «Ой коло броду», «Да чумаки»), «В. В.» («Катерина», «Горіла сосна палала»), «Мандри» («Коло млину, коло броду», «Орися», «Ой чий то кінь стоїть») та багато ін.

Важливим аспектом втілення українського колориту є позамузичні фактори виконання – антураж, костюми, елементи сценічних рухів виконавців, імідж, а також тематика, лексика та зміст пісень.

З огляду на зазначене, можна відзначити важливу роль етнофестивалів як основного сценічного майданчика для виконання національно-визначеного відгалуження масової молодіжної музики різних жанрів, а також відзначити їх роль у популяризації народної культури засобами, доступними для широких верств населення й актуальними в сучасному культурному просторі.

1. Голубев В., Цыбин Ю. Молодежь. Досуг. Музыка. – Минск : Университетское, 1988. – 125 с.
2. Ковалева Н. И. Музыка в массовой молодежной культуре // Музичне мистецтво і культура: зб. наук. праць / гол. ред. О. Сокол; Одес. держ. муз. акад. ім. А. В. Нежданової . – О. : Астропринт, 2000. – Вип. 1. – С. 74–80.
3. Орлова И. В. В ритме новых поколений. – М. : Знание, 1988.
4. Сохор А. О массовой музыке // Вопросы социологии и эстетики музыки: сб. ст. / сост. Ю. Капустин. – Ленинград : Сов. композитор, 1980. – Т 1. – С. 234–264.
5. Ухов Д. Вокруг рок-музыки : додаток до кн.: Конен В. Третий пласт – новые музыкальные жанры в музыке XX века. – М., 1994.
6. Tagg Ph. *Kojak*. Fifty seconds of television music. Towards the analysis of affect in popular music: Academic dissertation / Historical-Philosophical Faculty Department of Musicology. – Goteborg, 1978 ; New York, 2000.

SUMMARY

The mass music is one of the most influential factors in the modern culture. The need for scientific investigation of mass music (including its youth offshoot) is caused, firstly, by the prevalence of this phenomenon in the society; secondly, by its national originality and peculiarities in the global culture. The article suggests an overview and specification of the Ukrainian mass music in the context of ethnofests – cultural events aimed at the dissemination and development of folk traditions within mass-cultural paradigm. Having gone the long historical way, the Ukrainian mass music formed its own expressive means

system that distinguishes its genres from similar patterns in the global mass-musical practice. The works with a distinct *national singularity* are more valuable for the development of national culture and, as experience shows, are more promising in the global mass culture, which one of the most urgent trends is an interest in local and archaic cultural practices. The Ukrainian ethnofestive music programme shows a lot of material for the description and analysis of expressive folklore-influenced mass music. The analysis of ethnofestive musical compositions permits identifying the Ukrainian ethnically-defined mass music formation mechanisms based on the integration of tonal and harmonic, melodic, metre and rhythmic, and timbre peculiarities of the Ukrainian folk music into the expressive means system of actual mass music.

Keywords: mass music, pop music, rock music, ethnofests, folklore.